

DOI 10.36074/logos-06.02.2026.041

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ І ТЕХНОЛОГІЧНА РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Середюк Наталія Григорівна¹

1. кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
Відділ досліджень наукових і освітянських методологій та практик
Центру гуманітарної освіти
Національна академія наук України, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-4822-6159

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити, у яку сторону рухається сучасна освіта: до гуманістичних цінностей чи до технологічної оптимізації знань, - і як ці процеси взаємодіють.

Наразі ми спостерігаємо дві паралельні тенденції розвитку освітньої практики.

1. Алгоритмізація й оптимізація: технократичний тренд

Останні десятиліття характеризуються активним впровадженням новітніх технологій в освітній процес. Онлайн-курси, штучний інтелект, адаптивні платформи – усе це трансформує роль викладача та студента. Зростає увага до кількісних показників: рейтингів університетів, результатів ЗНО/НМТ, показників ефективності навчання. Такий підхід ґрунтується на ринковій логіці: освіта дедалі частіше сприймається як інвестиція в «людський капітал» [1], а не як простір для особистісного розвитку.

Філософ Мартін Гайдеггер застерігав, що технічне мислення редукує людину до функцій та ефективності [2]. Це знаходить своє відображення у навчальних планах, де пріоритет віддається STEM-дисциплінам, а гуманітарні науки часто вважаються «непрактичними». Алгоритмічний підхід до навчання – через стандартизовані тести, системи оцінювання – сприяє уніфікації мислення, але водночас ризикує витіснити креативність та рефлексію.

Крім того, поширення цифрових технологій призводить до стандартизації освітніх процесів. Платформи такі, як Coursera, Khan Academy чи Udemy

обіцяють масовий доступ до знань, але нерідко орієнтуються на споживання інформації, а не її глибоке осмислення. Це створює ризик поверхневого навчання, де головне – здати тест, а не зрозуміти сенс. Зниження ролі живої дискусії, персонального діалогу та навчального партнерства веде до фрагментації освітнього досвіду.

2. Освіта як розвиток людяності: гуманістичний контраргумент

Паралельно з технократизацією спостерігається посилений інтерес до гуманістичних аспектів освіти. ЮНЕСКО зазначає, що освіта має бути «інструментом соціального прогресу та сталого розвитку» [3]. Ідеться не лише про передачу знань, а й про формування свідомого громадянина – здатного до етичного вибору, емпатії, критичного аналізу.

Освітній філософ Пауло Фрейре критикував так звану «банківську модель освіти», де учень виступає лише пасивним «вкладником» знань. Натомість він пропонував діалогічну, емпатійну освіту, яка визнає суб'єктність кожної людини [4]. Цей підхід відроджується в сучасних практиках соціально-емоційного навчання (SEL), інклюзивної освіти, педагогіки травми, які визнають важливість емоційного й етичного виміру навчального процесу.

3. Між напругою та синтезом

Попри видиму дихотомію, тенденції алгоритмізації та гуманізації не завжди перебувають у конфлікті. Наприклад, ШІ може сприяти індивідуалізації навчального процесу, зменшуючи адміністративне навантаження та дає змогу викладачам приділяти більше часу особистісному контакту зі студентами. Цифрові технології можуть слугувати інструментом гуманістичної освіти, якщо використовуються критично, а не як самоціль.

Деякі інноваційні школи та університети вже демонструють такий синтез. Наприклад, проєкти на кшталт «Finnish Phenomenon-Based Learning»¹ чи данських «folk high schools»² поєднують гнучке використання технологій із акцентом на розвиток особистості, креативність, міждисциплінарність та

¹ Фінське феноменологічне навчання (PhBL) – це підхід до навчання, який фокусує навчання на явищах реального світу, спонукаючи студентів досліджувати та вирішувати проблеми цілісним, міждисциплінарним чином. Цей метод зміщує акцент із традиційних предметних кордонів на міжпредметні зв'язки та активне дослідження.

² Народні середні школи – це унікальні навчальні заклади за місцем проживання, які здебільшого розташовані в країнах Північної Європи і в яких особлива увага приділяється неформальній освіті, суспільному будівництву та особовому зростанню. Вони пропонують широкий спектр програм та курсів, часто з акцентом на такі предмети, як мистецтво, культура, соціальна справедливість та боротьба зі зміною клімату. На відміну від традиційних шкіл, у них немає іспитів чи оцінок, і основна увага приділяється діалогу, навчанню за принципом "рівний-рівному" та заходам під керівництвом учнів.

ABSCHNITT 20.

PHILOSOPHIE UND POLITIKWISSENSCHAFT

соціальну відповідальність. Також зростає кількість освітніх ініціатив, які інтегрують соціально-емоційне навчання з цифровими інструментами, створюючи простір для глибшого залучення студентів у навчальний процес.

Однак небезпека полягає в односторонності: коли освіта редукується винятково до вимірюваних параметрів, алгоритмізується й оцінюється. Це веде до втрати сенсу освіти як «виховання духу», тобто формування цілісної особистості, яка не просто виконує функції, а здатна мислити, сумніватися, діяти відповідально.

Підсумовуючи, можна сказати, що сучасна освіта перебуває на перехресті двох потужних тенденцій – технократичної оптимізації та гуманістичної трансформації. Алгоритмізація і прагнення до ефективності мають свої переваги – доступність, структурованість, швидкість адаптації до ринку праці. Водночас, якщо освіта втрачає зв'язок із гуманістичними цінностями, вона стає інструментом соціального конформізму, а не особистісного визволення.

Оптимальним шляхом розвитку є не відмова від технологій, а їх критичне впровадження в рамках цінностей гуманістичної освіти. Це означає не лише навчати для ринку, а й формувати людей, здатних ставити незручні питання, співчувати, діяти в інтересах спільного блага.

У майбутньому вирішальним стане не лише рівень цифрової компетентності, а й здатність освітніх інституцій зберігати людяність у середовищі, що постійно змінюється. Саме баланс між інноваціями та цінностями може забезпечити освіті її трансформаційну силу – як для окремої людини, так і для суспільства загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Becker, G. S. (1975). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education* (2nd ed.). Chicago:University of Chicago Press. [English] <https://www.nber.org/system/files/chapters/c3730/c3730.pdf>
- [2] Heidegger, M. (1977). *The Question Concerning Technology*. NYC/London:Garland Publishing INC. [English] https://monoskop.org/images/4/44/Heidegger_Martin_The_Question_Concerning_Technology_and_Other_Essays.pdf
- [3] UNESCO. (2015). *Rethinking Education: Towards a global common good?* [English] <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232555>
- [4] Freire, P. (2005). *Pedagogy of the Oppressed*. NYC/London:Continuum. [English] <https://fsi-ebcao.princeton.edu/sites/g/files/toruqfl411/files/media/freire.pdf>